

KAROLINA ROMAŃSKA¹

Podział majątku dorobkowego małżonków w toku procesu o rozwód i po rozwodzie²

Wpłynął: 4.03.2019. Akceptacja: 10.10.2020

Streszczenie

W niniejszym artykule dokonano przedstawienia ogólnej charakterystyki majątku dorobkowego małżonków w prawie rodzinnym, a także możliwych sposobów jego podziału. Szczególną uwagę poświęcono możliwości dokonania podziału na wniosek jednego z małżonków w wyroku rozwodowym. Ponadto przedstawiono wyniki badań własnych aktowych przeprowadzonych w Warszawie w roku akademickim 2016/2017 dotyczących spraw, w których sąd orzekł o podziale majątku dorobkowego w wyroku rozwodowym oraz po rozwodzie. Finalnie w artykule zawarto także wnioski i spostrzeżenia skonstruowane po przeprowadzonych badaniach.

Słowa kluczowe: majątek wspólny małżonków, podział majątku wspólnego, małżeński ustrój majątkowy, rozwód.

¹ Mgr Karolina Romańska – Prawnicze Seminarium Doktorskie, Akademia Leona Koźmińskiego (Polska); e-mail: kkempa@vp.pl; ORCID: 0000-0003-1465-2520.

² Projekt badawczy nie jest finansowany przez żadną instytucję.

KAROLINA ROMAŃSKA

Division of joint property of the spouses in the course of divorce proceedings and after a divorce³

Abstract

This article presents the general characteristics of the joint property of the spouses in family law and the possible ways of division. Particular attention was paid to the possibility of dividing them upon the request of one spouses in the divorce decree. In addition, the results of own research of court files explored in Warsaw in the 2016/2017 academic year regarding in which the court ruled on the division of joint property in a divorce decree and after a divorce. Finally, the article also contains conclusions and observations constructed after the conducted research.

Keywords: common property of the spouses, marital joint property, marital property, divorce.

³ The research project is not funded by any institution.

Ogólna charakterystyka majątku dorobkowego małżonków w prawie rodzinnym

Ustalenia znaczenia terminu majątku dorobkowego małżonków i systemu jego podziału podjął się już w 1934 r. K. Lutostański, tworząc projekt majątkowego prawa małżeńskiego. Między innymi na jego podstawie utworzono system wspólności dorobku na wypadek ustania małżeństwa, gdzie posługiwano się pojęciem majątku dorobkowego małżonków. W 2004 r. w ustawie zmieniającej Kodeks rodzinny i opiekuńczy dokonano zamiany pojęcia „majątek dorobkowy” na „majątek wspólny”, argumentując ten wybór węższym zakresem tegoż pojęcia. Do dziś jednak pojęć tych używa się zamiennie⁴.

Majątek wspólny małżonków jest zbiorem majątkowych praw podmiotowych, które zostały przez nich nabyte w trakcie trwania małżeństwa (jeżeli nie została wyłączona wspólność) bez znaczenia, czy przedmiot taki nabyła jedna osoba, czy dwoje małżonków. Ponadto „jeżeli majątek tworzy ogół praw podmiotowych przysługujących określonej osobie lub współuprawnionym osobom, to status podmiotu majątku równoznaczny jest ze statusem strony stosunków cywilnoprawnych, których elementem treści są prawa podmiotowe, tworzące ten majątek, także – wielopodmiotowy, objęty wspólnością”⁵.

Wspólność majątkowa małżonków powstaje zwykle z chwilą zawarcia małżeństwa (jest to ustrój ustawowy – *ex lege*). Małżonkowie mogą jednak ustanowić ustrój umowny, tym samym świadomie rezygnując ze wspólności, chyba że umowa ta okaże się nieważna lub zostanie ona rozwiązana i nie zostanie zastąpiona nową. Ponadto jeżeli w czasie trwania małżeństwa dochodzi do rozwiązania uprzednio zawartej małżeńskiej umowy majątkowej, wspólność ta może też powstać na skutek uchylecia ubezwłasnowolnienia jednego z małżonków, ukończenia albo uchylecia postępowania upadłościowego w stosunku do jednego z małżonków, a także w przypadku, gdy małżonkowie decydują się na zniesienie separacji, ale nie zgłoszono wniosku o utrzymanie rozdzielności majątkowej⁶.

⁴ M. Nazar, [w:] T. Smoczyński (red.), *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, t. 11, wyd. 2, Warszawa 2014, s. 253–254.

⁵ *Ibidem*, s. 283.

⁶ *Ibidem*.

Każde z małżonków ma prawo do zarządu majątkiem wspólnym. Pojęcie to zostało uregulowane w art. 36 § 2 k.r.o. i oznacza „wykonywanie czynności, które dotyczą przedmiotów majątkowych należących do majątku wspólnego, w tym czynności zmierzających do zachowania tego majątku”. Po zmianach wprowadzonych przez ustawę z 17.06.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 162, poz. 1691) ograniczono tenże zakres czynności, które dotyczą jedynie już istniejących składników majątku oraz zrezygnowano z wydzielenia katalogu czynności zwykłego zarządu i przekraczających ten zarząd⁷.

Sposoby podziału majątku dorobkowego małżonków

Zgodnie z obowiązującymi przepisami podziału majątku dorobkowego dokonać można dopiero w momencie ustania wspólności małżeńskiej. Najczęściej ustalenia wartości majątku wspólnego i ostatecznie jego podziału dokonuje się po rozwiązaniu małżeństwa. Ważnym aspektem brany pod uwagę podczas dokonywania podziału przez sąd jest to, że składnikami majątku wspólnego są jedynie aktywa majątku. Długi małżonków nie stanowią natomiast części majątku wspólnego małżonków, ponieważ można dokonać jedynie ich rozliczenia, a nie podziału. Możliwy jest zatem wewnętrzny, umowny podział długów między małżonkami, który nie jest jednak wiążący dla osób trzecich. W praktyce występuje kilka sposobów umożliwiających podział majątku wspólnego w drodze umowy bądź na podstawie orzeczenia sądowego⁸. Podziału takiego dokonać można „w drodze zawarcia umowy o podział, w postępowaniu przed sądem polubownym, w wyroku orzekającym rozwód i w postępowaniu o podział majątku wspólnego toczącym się w trybie nieprocesowym”⁹.

Podział w drodze zawarcia umowy jest dopuszczalny w chwili, gdy występuje zgodna wola obojga małżonków do podjęcia takiego podziału. Ze względu na brak regulacji dotyczących tego podziału czy to w przepisach dotyczących umowy o dział spadku, czy w przepisach dotyczących podziału majątku wspólnego, zastosowanie mają przepisy ogólne dotyczące umów. W przypadku, gdy jeden z małżonków jest ubezwłasnowolniony, w trakcie podziału ustanawia się dla niego kuratora *ad actum*.

⁷ Ibidem, s. 343.

⁸ T. Smyczyński, [w:] idem (red.), op. cit., s. 549–550.

⁹ E. Skowrońska-Bocian, *Rozliczenia majątkowe małżonków w stosunkach wzajemnych i wobec osób trzecich*, Warszawa 2006, s. 188.

Nie może bowiem dojść do sytuacji, w której małżonek w przypadku ubezwłasnowolnienia drugiego z małżonków staje się jego opiekunem i tym samym reprezentuje go w sprawie dotyczącej podziału ich majątku wspólnego. Umowę taką można zawrzeć również w przypadku śmierci jednego z małżonków, jednak wymagana jest w takim wypadku zgoda wyrażona przez pozostałych spadkobierców zmarłego małżonka. Aby dokonać podziału majątku dorobkowego w drodze umowy, niezbędny jest ich konsensus w sprawie wielkości tego majątku i sposobu podziału. Ważne jest także skrupulatne kierowanie się przepisami Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (art. 31 i 33), które stanowią o braku możliwości zaliczenia przedmiotów należących do majątku osobistego małżonków na poczet ich majątku wspólnego. Podział taki daje jednak większą swobodę małżonkom podczas podziału i nie występuje tu rygor oceny wartości rynkowej składników majątku. Pozwala to na osobistą wycenę poszczególnych elementów, mających dla stron wartość sentymentalną, pomijając element obiektywny. Nie może jednak nastąpić sytuacja, w której małżonkowie dokonują podziału w sposób nierównomierny, tym samym przydzielając jednemu z małżonków większą część majątku. Dopuszczalne jest także zawarcie umowy dotyczącej tylko części składników, jednak taka jej forma nie powoduje ustania małżeńskiej wspólności majątkowej. Wyżej wymieniona umowa powinna zawierać również informacje na temat ewentualnych rozliczeń między małżonkami, ich terminów, a także wielkości spłat bądź dopłat, jak również nakładów i wydatków poczynionych na dzielony majątek. Jeżeli jednak w umowie zabraknie tychże elementów, małżonkowie tracą prawo do późniejszego dochodzenia roszczeń z tego tytułu. Umowa ta, biorąc pod uwagę treść art. 1037 § 2 k.c. w związku z art. 46 k.r.o., może mieć dowolną formę. Wyjątkiem od tej reguły jest sytuacja, w której jednym ze składników wchodzących w skład majątku wspólnego jest nieruchomości. W takim przypadku niezbędne jest zawarcie umowy w formie aktu notarialnego pod rygorem nieważności. Drugim natomiast odstępstwem jest sytuacja, w której w skład dzielonej masy wchodzi przedsiębiorstwo. W tymże przypadku, aby umowa była ważna, niezbędne jest jej spisanie i opatrzenie podpisami stron z notarialnym poświadczeniem¹⁰.

Kolejnym rozwiązaniem pozwalającym na podział majątku wspólnego jest podział dokonany przed sądem polubownym. Sąd polubowny orzeka w takim samym zakresie, w jakim zawierana jest między małżonkami ugoda w sprawie podziału majątku wspólnego, tj. ustala wartość oraz składniki majątku wspólnego, a także wskazuje sposób jego podziału. Pominięcie tych elementów, tak jak w przypadku umowy, wyłącza w późniejszym czasie możliwość roszczeń w tym przedmiocie. Strony, które chcą dokonać podziału za pośrednictwem sądu polubownego, muszą

¹⁰ Ibidem, s. 188–196.

zatem dokonać zapisu. Orzeczenie takiego sądu jest równoważne z orzeczeniem wydanym przez sąd powszechny bądź też z ugodą podpisaną przez małżonków przed sądem powszechnym lub po stwierdzeniu przez sąd jego wykonalności¹¹.

Podział dokonywany w procesie o rozwód jest rzadko stosowanym rozwiązaniem. W myśl art. 58 § 3 k.r.o., „na wniosek jednego z małżonków sąd może w wyroku orzekającym rozwód dokonać podziału majątku wspólnego, jeżeli przeprowadzenie tego podziału nie spowoduje nadmiernej zwłoki w postępowaniu”.

Przesłanką decydującą o możliwości przeprowadzenia podziału w procesie o rozwód jest brak możliwości spowodowania nim nadmiernej zwłoki. Za główny cel orzeczenia rozwodowego uznaje się ustanie małżeństwa jako stosunku osobistego¹². Tym samym to na nim sąd koncentruje się podczas rozwodu, natomiast kwestia podziału traktowana jest jako możliwa do przeprowadzenia przy okazji procesu o rozwód. Doprecyzowania pojęcia nadmiernej zwłoki w procesie rozwodowym dokonał Sąd Najwyższy w wytycznych z dnia 13 stycznia 1978 r. (III CZP 30/77): „Przeprowadzenie w wyroku rozwodowym podziału majątku wspólnego stron nie powoduje nadmiernej zwłoki postępowania nie tylko wtedy, gdy między stronami nie ma sporu co do składu i sposobu podziału tego majątku, lecz także wtedy, gdy wyjaśnienie spornych między stronami okoliczności bądź też takich okoliczności, które sąd obowiązany jest ustalić z urzędu, wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w ograniczonym przedmiotowo i czasowo zakresie”¹³. Wniosek o podział majątku wspólnego może złożyć jedynie jeden z małżonków. Sąd nie może przeprowadzić takiego podziału z urzędu, co wynika wprost z art. 58 § 3 k.r.o. W przypadku uznania, że następuje prawdopodobieństwo występowania takiej zwłoki, sąd wydaje decyzję o pozostawieniu wniosku bez rozpoznania. W związku z tym, że nie jest to orzeczenie kończące postępowanie, decyzja taka nie podlega zaskarżeniu. Nie istnieje także żaden przepis szczególny przewidujący możliwość zaskarżenia dla tego rodzaju orzeczenia¹⁴.

W omawianych wcześniej wytycznych, co słusznie zostało zauważone przez W. Stojanowską, zawarto jednak następującą tezę: „W wypadkach wątpliwych celowość kontynuowania postępowania zmierzającego do podzielenia majątku wspólnego zależy od rozważenia, czy korzyści wynikające z definitywnego uregulowania małżeńskich spraw majątkowych nie przemawiają za dokonaniem podziału nawet kosztem przedłużenia postępowania rozwodowego”, która bardzo rzadko jest respektowana przez sądy. Uznać to można za potwierdzenie tendencji

¹¹ Ibidem, s. 196–199.

¹² B. Czech, [w:] K. Piasecki (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 379.

¹³ Wytyczne SN z 1978 r., teza XIII.

¹⁴ Ibidem, teza XIV.

do pośpiesznego rozstrzygania spraw o rozwód i tym samym o pochoptności w kwestii oceny zaistnienia zwłoki w postępowaniu¹⁵.

Mimo rozstrzygania o podziale majątku w procesie o rozwód wniosek o jego przeprowadzenie podlega odrębnemu wpisowi sądowemu, który jest niezależny od pozwu rozwodowego. Wymieniona opłata pobierana jest jednak tylko w chwili, gdy sąd dokona podziału majątku, a odstępuje się od tego w przypadku pozostawienia wniosku bez rozpoznania. O pobraniu opłaty sąd orzeka w wyroku rozwodowym. W zależności od tego, czy małżonkowie dojdą do porozumienia w sprawie podziału majątku, opłaty od wniosku różnią się. Kwestię tę reguluje art. 38 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 25 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. W sytuacji gdy małżonkowie przedstawią zgodny podział, pobiera się opłatę stałą w wysokości 300 zł, natomiast gdy podział odbiega od postulatów zawartych we wniosku, opłata jest równa 1000 zł¹⁶.

Ponadto w wyroku rozwodowym sąd może orzec o podziale jedynie części majątku, jeżeli pozwala to uniknąć nadmiernej zwłoki. Działanie takie umożliwia dokonanie podziału w sytuacji, gdy w skład majątku wchodzi mieszkanie własnościowe lub spółdzielcze¹⁷.

Ostatnim, najczęściej podejmowanym z możliwych sposobów podziału majątku wspólnego jest podział w postępowaniu nieprocesowym przez sąd rejonowy. Oprócz małżonków wniosek taki mogą wnieść w przypadku śmierci jednego z nich spadkobiercy lub następcy prawni jednego z małżonków i ich spadkobierców, a także wierzyciele, którzy zajęli roszczenie o podział majątku wspólnego w postępowaniu egzekucyjnym, Skarb Państwa w odniesieniu do przedmiotów, co do których orzeczono przepadek, prokurator oraz Rzecznik Praw Obywatelskich. Wymieniony katalog obejmuje krąg współuprawnionych, czyli zainteresowanych do wszczęcia postępowania działowego¹⁸.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami (art. 46 k.r.o. i art. 567 § 3 k.p.c.) w sprawach dotyczących podziału majątku stosuje się odpowiednio przepisy o dziale spadku. Ponadto na podstawie art. 684 k.p.c. sąd samodzielnie dokonuje ustaleń dotyczących wielkości spadku, jego składu i wartości, nawet jeżeli małżonkowie dokonali między sobą ustaleń dotyczących podziału majątku. Sąd dokonuje także

¹⁵ W. Stojanowska, [w:] T. Smoczyński (red.), op. cit., s. 867.

¹⁶ K. Skiepmo, [w:] J. Ignaczewski (red.), *Komentarz do spraw o podział majątku wspólnego małżonków*, wyd. 1, Warszawa 2013, s. 56.

¹⁷ Wytyczne SN z 1978 r., teza XIII.

¹⁸ E. Skowrońska-Bocian, op. cit., s. 200–201.

rozstrzygnięć w zakresie przynależności danych przedmiotów do majątku wspólnego bądź majątku osobistego jednego z małżonków¹⁹.

W trakcie postępowania o podział majątku wspólnego sąd z urzędu dokonuje ustalenia jego składników, a także ich wartości, co zostało zawarte w art. 648 k.p.c. Podziałowi podlegają wszystkie przedmioty ze wspólności majątkowej, czyli nabyte od momentu jej powstania do ustania, które istnieją w chwili podziału. Za składniki majątku wspólnego nie uznaje się jednak rzeczy, które zużyły się ze względu na ich codzienne przeznaczenie, bądź zostały zbyte w ramach prawidłowego zarządu rzeczą. Sytuacja kształtuje się inaczej, gdy rzeczy wchodzące w skład majątku wspólnego zostały roztrwonione przez jednego z małżonków, zniszczone bądź bezprawnie zbyte²⁰.

Oceniając wkład każdego z małżonków do majątku wspólnego, należy jednak pamiętać, że oprócz wkładu finansowego powinno się także uwzględnić nakład osobistej pracy we wspólnym gospodarstwie domowym, w tym w wychowywaniu dzieci. Najczęściej nakład ten wnoszony jest przez żonę. Jego wartość, biorąc pod uwagę wieloletni staż małżeński, może równać się wartości mieszkania²¹.

Postępowanie o podział majątku wspólnego powinno dążyć do uregulowania wszystkich stosunków majątkowych między małżonkami. Tym samym w postępowaniu o podział majątku po rozwodzie dokonuje się nie tylko podziału majątku, ale także dochodzi do rozstrzygnięcia wszelkich kwestii, które powiązane są z tymże podziałem²². Potwierdza to zatem tezę K. Korzana, że postępowanie o podział majątku wspólnego ma kompleksowy charakter²³. W momencie wszczęcia postępowania o podział majątku niedopuszczalne jest prowadzenie innych postępowań dotyczących majątku wspólnego, takich jak, na przykład, postępowanie o rozszczenie między małżonkami z tytułu posiadania składników majątku wspólnego, postępowanie o ustalenie przynależności poszczególnych składników do majątku wspólnego, o ustalenie nieważności małżeńskiej umowy majątkowej czy o ustalenie nakładów poczynionych przez małżonków z majątku osobistego na majątek wspólny²⁴. W wyjątkowych okolicznościach, przy zaistnieniu ważnych powodów, podział może być ograniczony jedynie do części majątku. Sytuacja ta oceniana jest w odniesieniu do każdego stanu faktycznego z osobna. Oprócz przyznania poszczególnych elementów majątku uprawnionemu sąd zobowiązany jest do ustalenia

¹⁹ K. Skiepmo, op. cit., s. 94–95.

²⁰ M. Sychowicz, [w:] K. Piasecki (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 304.

²¹ T. Sokołowski, *Skutki prawne rozwodu*, Poznań 1996, s. 162.

²² E. Skowrońska-Bocian, op. cit., s. 215.

²³ K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1997, s. 375.

²⁴ E. Skowrońska-Bocian, op. cit., s. 215–216.

w tym postępowaniu spłat i dokonania rozliczeń między nimi. Przeprowadzenie jedynie częściowego podziału majątku wspólnego następuje najczęściej w sytuacji pogorszenia wzajemnych relacji między małżonkami. Składniki pominięte podczas podziału nadal jednak pozostają częścią majątku wspólnego. Ich rozliczenia dokonać można w późniejszym czasie w postanowieniu uzupełniającym wydanym przez sąd w postępowaniu nieprocesowym przez złożenie nowego wniosku o podział majątku wspólnego²⁵.

Analiza wyników badań własnych aktowych dotyczących spraw, w których sąd orzekł o podziale majątku dorobkowego w wyroku rozwodowym oraz po rozwodzie

Wyniki badań przedstawione w niniejszym artykule poddano analizie w celu wskazania różnic między z podziałem majątku między małżonkami podczas sprawy rozwodowej a podziałem dokonanym po rozwodzie przez sąd cywilny.

Badania przeprowadzono na podstawie 100 akt sądowych, spośród których 50 stanowiły akta spraw rozwodowych i 50 dotyczyło podziału dokonanego po rozwodzie przez sąd cywilny. Przedstawione w niniejszym artykule wyniki badań własnych aktowych pochodzą z pracy magisterskiej pt. „Podział majątku dorobkowego małżonków w wyroku rozwodowym w porównaniu z podziałem dokonanym po rozwodzie w świetle badań aktowych” napisanej pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Wandy Stojanowskiej i obronionej przez autorkę w czerwcu 2017 r. w Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie. Badania własne aktowe dostarczyły informacji m.in. dotyczących małżonków dokonujących podziału majątku w wyroku rozwodowym oraz po rozwodzie, ponadto dowodów przeprowadzonych odpowiednio przez sąd okręgowy (rozwodowy) bądź rejonowy (cywilny), składników majątku dorobkowego, osiąganých z niego dochodów, czasu trwania postępowania, a także rozstrzygnięcia sądu w zakresie sposobu dokonanego podziału.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że zarówno w postępowaniu rozwodowym, jak i podczas podziału po rozwodzie przez sąd cywilny z pozwem lub wnioskiem częściej występują mężowie. W przypadku podziału w sprawach o rozwód o podział wniosło 35 mężów (70%) i 15 żon (30%), natomiast w sprawach o podział majątku dokonanego po rozwodzie przez sąd cywilny, z wnioskiem wystąpiło 30 mężów (60%) i 20 żon (40%).

²⁵ K. Skiepmo, op. cit., s. 474–475.

Tabela 1. Wiek stron biorących udział w postępowaniu o podział majątku dorobkowego w badanych sprawach

Lp.	podział w wyroku rozwodowym				wiek małżonków	podział dokonany po rozwodzie przez sąd cywilny			
	mąż		żona			mąż		żona	
	w l.b.	w %	w l.b.	w %		w l.b.	w %	w l.b.	w %
1.	8	16	17	34	20–30 lat	2	4	3	6
2.	18	36	11	22	30–40 lat	5	10	8	16
3.	1	2	2	4	40–50 lat	12	24	11	22
4.	23	46	20	40	ponad 50 lat	31	62	28	56
	50	100	50	100	ogółem	50	100	50	100

Źródło: Opracowanie własne.

Jak wynika z tabeli 1, najliczniejszą grupą dokonującą podziału majątku zarówno w wyroku rozwodowym, jak i po rozwodzie byli małżonkowie, którzy mieli ponad 50 lat. W badanych sprawach w podziale dokonanym w wyroku rozwodowym grupę tę stanowiło 23 mężów (46%) i 20 żon (40%), a w podziale dokonanym po rozwodzie 31 mężów (62%) i 28 żon (56%). Osoby te ze względu na wiek i czas trwania wspólnoty majątkowej osiągały większy majątek niż osoby decydujące się na podział majątku przed 30 rokiem życia. W przypadku podziału dokonanego podczas rozwodu grupę do 30 roku życia stanowiło 8 mężów (16%) i 17 żon (34%), a do 40 roku życia 18 mężów (36%) i 11 żon (22%).

Tylko jeden mąż (2%) i dwie żony (4%) były w wieku 40–50 lat. Wyniki te inaczej kształtują się w przypadku małżonków dokonujących podziału majątku wspólnego po rozwodzie, gdzie w przedziale ponad 20–30 lat było dwóch mężów (4%) i trzy żony (6%), w przedziale ponad 30–40 lat było 5 mężów (10%) i 8 żon (16%), a w przedziale ponad 40–50 lat było 12 mężów (24%) i 11 żon (22%). Reasumując, można stwierdzić, że na podział majątku w trakcie procesu o rozwód częściej decydowały osoby młodsze, z krótszym małżeńskim stażem, natomiast po rozwodzie – osoby starsze, żyjące w związku małżeńskim dłużej. Rozbieżność ta wynikała zazwyczaj z mniejszej wartości majątku wspólnego oraz mniejszej liczby jego składników w majątku osób młodszych, co pozwala na jego podział w wyroku rozwodowym, nie powodując nadmiernej zwłoki w rozpoznaniu sprawy o rozwód. Ponadto w przypadku mniejszej liczby przedmiotów należących do majątku wspólnego oraz jego mniejszej wartości małżonkowie – jak wynika z badań – są bardziej chętni do ugo-

dowego załatwienia sprawy niż wówczas, gdy majątek ten jest wieloskładnikowy oraz posiada znaczącą wartość materialną.

Największą grupę, zarówno w przypadku podziału majątku w wyroku rozwodowym, jak i po rozwodzie przez sąd cywilny, stanowili małżonkowie posiadający wykształcenie wyższe. W sprawach rozwodowych grupę tę stanowiło 36 mężów (72%) i 44 żony (88%), natomiast w wyroku po rozwodzie 25 mężów (50%) i 23 żony (46%). Najmniej liczną grupę stanowili małżonkowie z wykształceniem zasadniczym zawodowym (w sprawach rozwodowych – 4 mężów (8%) i żadna z żon, w postępowaniu po rozwodzie – 9 mężów (18%) i 3 żony (6%)). W badanych sprawach nie wystąpiły przypadki, w których małżonkowie mieli wykształcenie podstawowe oraz gimnazjalne. Tylko w nielicznych aktach badanych spraw brakowało informacji, jakie wykształcenie posiadali małżonkowie, co częściej występowało w podziale dokonywanym po rozwodzie (11 mężów i 11 żon – 22%), niż w sprawach o rozwód ze względu na pozyskiwanie tych informacji z uzasadnienia wyroku rozwodowego, które to w sprawach o podział po rozwodzie nie było dołączane do akt sprawy.

Zarówno w sprawach o rozwód, jak i o podział majątku dorobkowego po rozwodzie przez sąd cywilny małżonkowie przeważnie uzyskiwali dochody z zatrudnienia stałego, czego uzasadnienia doszukiwać można się w zatrudnieniu stałym jako najpopularniejszej formie zatrudnienia. W pierwszym przypadku z zatrudnienia stałego utrzymywało się 35 mężów (70%) i 40 żon (80%), co stanowi wyraźną przewagę nad pozostałymi źródłami dochodu. Drugim, co do najczęściej występujących źródeł utrzymania była emerytura, którą otrzymywało 9 mężów (18%) i 5 żon (10%). Kolejno, 4 mężów (8%) i jedna żona (2%) osiągało dochody z działalności gospodarczej, 4 żony (8%) utrzymywały się z zatrudnienia czasowego, dwóch mężów (4%) jako źródło zatrudnienia wskazało rentę. W podziale dokonywanym po rozwodzie przez sąd cywilny 20 (40%) mężów i 24 żony (48%) osiągało dochód ze stałego zatrudnienia. Drugim najczęściej wskazywanym źródłem utrzymania była emerytura – 14 mężów (28%) i 10 żon (20%). Często wskazywano także działalność gospodarczą – 11 mężów (22%) i 7 żon (14%). Zazwyczaj była ona składnikiem majątku wspólnego małżonków, dlatego też większa liczba osób osiągająca z niej dochód dokonywała podziału po rozwodzie ze względu na większy poziom skomplikowania jej podziału między małżonkami. Najrzadziej występującym źródłem były utrzymanie przez inną osobę – 2 mężów (4%) i 3 żony (6%) oraz zatrudnienie czasowe – jeden mąż (2%). Oprócz wymienionych, w podziale dokonywanym przez sąd cywilny, dwóch mężów (4%) i 4 żony (8%) otrzymywało dochody z innych źródeł, którymi najczęściej były alimenty. Żaden z małżonków w badanych sprawach nie osiągał dochodu z najmu oraz działalności rolniczej.

Tabela 2. Sytuacja majątkowa małżonków dokonujących podziału majątku dorobkowego w badanych sprawach

Lp.	podział w wyroku rozwodowym				sytuacja finansowa małżonków	podział dokonany po rozwodzie przez sąd cywilny			
	mąż		żona			mąż		żona	
	w l.b.	w %	w l.b.	w %		w l.b.	w %	w l.b.	w %
1.	15	30	15	30	bardzo dobra	3	6	2	4
2.	29	58	31	62	dobra	13	26	12	24
3.	2	4	2	4	umiarkowana	18	36	10	20
4.	4	8	2	4	zła	14	28	21	42
5.	0	0	0	0	bardzo zła	0	0	0	0
6.	0	0	0	0	nie wynika z akt	2	4	5	10
	50	100	50	100	ogółem	50	100	50	100

Źródło: Opracowanie własne.

Należy także zauważyć zależność wykazaną w tabeli 2. Małżonkowie w przypadku podziału w wyroku rozwodowym w większości posiadali bardzo dobrą (15 mężów (30%) i 15 żon (30%)) lub dobrą (29 mężów (58%) i 31 żon (62%)) sytuację majątkową. Po dokonaniu podziału ich status nie uległ znacznemu pogorszeniu. Zdecydowana mniejszość małżonków posiadała umiarkowaną (dwóch mężów (4%) i dwie żony (4%)) bądź złą (4 mężów (8%) i 2 żony (4%)) sytuację majątkową.

W przypadku podziału dokonanego po rozwodzie przez sąd cywilny sytuacja majątkowa małżonków w większości była gorsza od sytuacji małżonków dokonujących podziału podczas rozvodu. Najliczniejsze grupy stanowili małżonkowie posiadający umiarkowaną sytuację majątkową (18 mężów (36%) i 10 żon (20%)) oraz złą (14 mężów (28%) i 21 żon (42%)). Mniejszą grupę stanowiły strony posiadające dobrą sytuację finansową (13 mężów (26%) i 12 żon (24%)). Najmniej małżonków miało bardzo dobrą sytuację majątkową (3 mężów (6%) i 2 żony (4%)). Osoby te były najczęściej współwłaścicielami przedsiębiorstwa, papierów wartościowych lub drogiej nieruchomości. W badanych sprawach nie uzyskano informacji na temat sytuacji finansowej dwóch mężów (4%) i 5 (10%) żon. Było to spowodowane niestawieniem się stron na rozprawie i brakiem reakcji z ich strony na kierowane pisma wydane przez sąd. W przeważającej liczbie badanych spraw zarówno w podziale dokonanym w wyroku rozwodowym, jak i po rozwodzie brak było informacji, czy występowały różnice w statusie majątkowym małżonków.

Spośród badanych spraw dotyczących podziału dokonanego po rozwodzie, w 17 (34%) o podział występowała strona w gorszej sytuacji majątkowej, natomiast w 7 (14%) w lepszej, a w pozostałych 7 (14%) małżonkowie byli w jednakowej sytuacji majątkowej, co nie pozwoliło na ustalenie strony bardziej lub mniej zamożnej. W sprawach o rozwód 10 małżonków (20%) występujących o podział było w lepszej sytuacji majątkowej od drugiego, 10 małżonków (20%) występujących było w gorszej sytuacji, a dwoje małżonków (4%) było w jednakowej sytuacji w porównaniu ze współmałżonkiem. Jak wskazują powyższe dane, zarówno w procesie o rozwód, jak i w postępowaniu nieprocesowym częściej z wnioskiem o podział występują małżonkowie będący w gorszej sytuacji majątkowej.

Dodatkowo, w przeważającej większości badanych spraw małżonkowie nie osiągali dochodów z majątku wspólnego. Grupę tę w przypadku podziału w trakcie rozwodu stanowiło 48 małżeństw (98%), a w przypadku podziału dokonanego po rozwodzie przez sąd cywilny – 43 małżeństwa (86%). W pozostałych przypadkach, w podziale dokonanym przez sąd cywilny 7 małżeństw (14%) osiągało dochód z majątku wspólnego, natomiast w sprawach rozwodowych jedynie dwa małżeństwa czerpały korzyści finansowe ze składników majątku wspólnego. Składnikami, z których małżonkowie najczęściej czerpali korzyści, były nieruchomości, wypłaty z dywidend bądź udziałów w spółkach.

Największa liczba małżonków w porównywanych postępowaniach jako miejsce zamieszkania wskazała miasto. Można przypuszczać, że następujący stan rzeczy uwarunkowany jest właściwością miejscową sądów, w których przeprowadzone zostały badania. Tylko 6 mężów (12%) i 2 żony (4%) w sprawach o rozwód, a 3 mężów (6%) oraz 3 żony (6%) w sprawach o podział majątku po rozwodzie zamieszkiwało na wsi.

W większości spraw, zarówno dotyczących podziału w trakcie rozwodu (42 sprawy – 8%), jak i po rozwodzie (64 sprawy – 92%), małżonkowie nie zawierali małżeńskiej umowy majątkowej. Na intercyzę zdecydowało się zaledwie 8 małżeństw (16%) dokonujących podziału w wyroku rozwodowym i 4 małżeństwa dokonujące podziału po rozwodzie (8%). Najczęściej umowy te nie były podpisywane przez małżonków podczas zawierania związku małżeńskiego, ale podczas separacji małżonków i uwarunkowane były brakiem porozumienia między małżonkami w kwestiach majątkowych.

Z tabeli 3 wynika, że czas trwania małżeństwa w przypadku podziału dokonanego w wyroku rozwodowym w przypadku jednego z małżeństw (2%) wyniósł od roku do dwóch lat, 14 małżeństw (28%) od 2 do 5 lat, 10 (20%) od 5 do 10 lat, 3 (6%) od 10 do 15 lat, 4 (8%) od 15 do 20 lat, natomiast 18 małżeństw (36%) powyżej 20 lat. Czas trwania małżeństwa stron decydujących się na podział majątku po rozwodzie przez sąd cywilny wynosił kolejno od 1 roku do 2 lat w przypadku

jednego z badanych małżeństw (2%), od 2 do 5 lat 7 małżeństw (14%), od 5 do 10 lat u 9 małżeństw (18%), od 10 do 15 lat u 6 małżeństw (12%) oraz powyżej 20 lat 16 małżeństw (32%). W przypadku obu podziałów nie zanotowano spraw, w których małżeństwo trwało krócej niż rok. Z informacji zawartych w tabeli 3 wynika, że największa liczba małżonków wnoszących o podział majątku zarówno w sprawach o rozwód, jak i po rozwodzie decyduje się na rozwód po ponad 20 latach małżeństwa.

Tabela 3. Informacje na temat czasu trwania małżeństwa

Lp.	podział w wyroku rozwodowym		czas trwania małżeństwa	podział dokonany po rozwodzie przez sąd cywilny	
	w l.b.	w %		w l.b.	w %
1.	1	2	od 1 roku do 2 lat	1	2
2.	14	28	od 2 do 5 lat	7	14
3.	10	20	od 5 do 10 lat	9	18
4.	3	6	od 10 do 15 lat	11	22
5.	4	8	od 15 do 20 lat	6	12
6.	18	36	powyżej 20 lat	16	32
	50	100	ogółem	50	100

Źródło: Opracowanie własne.

Na podstawie uzyskanych wyników badań zauważono, że w postępowaniu rozwodowym o podział wystąpiło 26 mężów (52%) i 16 żon (32%). W 8 sprawach (16%) oboje małżonkowie zgodnie wystąpili o podział w trakcie rozprawy rozwodowej. O podział po rozwodzie również w większości występowali mężowie (29–58%). Wnioskujące żony w badanych sprawach stanowiły 42% (21 badanych). W przypadku podziału dokonywanego po rozwodzie w żadnym przypadku strony nie składały wniosku o podział wspólnie.

W większości spraw małżonkowie nie mieszkali razem w chwili podziału majątku wspólnego. Zarówno w sprawach o rozwód, podczas których dokonano podziału majątku dorobkowego, jak i w przypadku podziału dokonanego po rozwodzie przez sąd cywilny 9 małżeństw (18%) zamieszkiwało razem podczas podziału, a pozostałe 42 (82%) zamieszkiwało osobno. Wspólne zamieszkiwanie małżonków podczas podziału majątku dorobkowego łączyło się niejednokrotnie ze wzrostem napięcia między nimi, co dodatkowo utrudniało podział majątku. Najczęściej nieruchomości zamieszkiwana przez małżonków wspólnie była głównym

składnikiem ich majątku dorobkowego o największej wartości. W wymienionych sprawach małżonkowie posiadali zwykle złą sytuację majątkową, co nie pozwalało na osobne zamieszkiwanie jednej ze stron. Dodatkowymi czynnikami utrudniającymi wyprowadzkę było uzależnienie od alkoholu jednej ze stron i stawianie oporów przed zmianą miejsca zamieszkania bądź podeszły wiek małżonków.

Tabela 4. Informacje na temat konsensusu między małżonkami w sprawie podziału majątku w badanych sprawach

Lp.	podział w wyroku rozwodowym		Czy strony zawarły porozumienie w sprawie podziału majątku?	podział dokonany po rozwodzie przez sąd cywilny	
	w l.b.	w %		w l.b.	w %
1.	44	88	tak	16	32
2.	6	12	nie	34	68
	50	100	ogółem	50	100

Źródło: Opracowanie własne.

Jak wynika z tabeli 4, strony zdecydowanie częściej dochodziły do porozumienia w sprawie podziału majątku wspólnego w postępowaniu rozwodowym. Spośród badanych spraw aż w 44 przypadkach (88%) małżonkowie dochodzili do porozumienia, dokonując podziału w trakcie postępowania rozwodowego. Jedynie 6 badanych małżeństw (12%) nie zgadzało się w sprawie podziału. Sytuacja ta odmiennie kształtowała się w przypadku podziału dokonanego po rozwodzie. Aż 34 małżeństwa (68%) nie osiągnęły porozumienia w zakresie podziału majątku. Pozostałe 16 małżeństw (32%), między którymi nie doszło do konsensusu, samodzielnie wystąpiło z propozycją podziału bądź zgadzało się na podział zaproponowany przez współmałżonka. W kilku przypadkach pomocna okazała się także mediacja, na którą strony zostały skierowane przez sąd. W przypadku podziału dokonanego w trakcie rozwodu na zawarcie ugody nie wyraziło zgody dwóch mężów (40%), a w pozostałych czterech sprawach (60%) żadna ze stron nie była usatysfakcjonowana propozycją podziału. W sprawach dotyczących podziału dokonanego przez sąd cywilny po rozwodzie na propozycję podziału nie chciało się zgodzić 6 mężów (17,6%), 7 żon (20,6%), a w 21 sprawach żadna ze stron nie wyraziła zgody na polubowny podział (61,8%). Ponadto jedną z najczęściej występujących przyczyn braku konsensusu przy podziale majątku wspólnego był brak zgody stron (podział w postępowaniu rozwodowym – 2 sprawy (40%), podział dokonany po rozwodzie – 16 spraw (47,1%)). Oprócz powyższego wskazywano również inne

przyczyny, najczęściej polegające na odmiennym postrzeganiu wartości składników majątku wspólnego (podział w postępowaniu rozwodowym – 4 sprawy (60%), podział dokonany po rozwodzie – 17 spraw (50%)). Jedynie w jednej sprawie (2,9%), w której nie doszło do porozumienia w trakcie podziału majątku po rozwodzie, przyczyną były trudności przy podziale majątku. Wynikało to z bardzo dużej liczby składników wymagających podziału i ich zróżnicowanej wartości.

W większości spraw w aktach brakowało informacji na temat wielkości wniesionego wkładu stron do majątku wspólnego (39 spraw w postępowaniu o rozwód (78%) i 29 spraw o podział majątku po rozwodzie (58%)). Zazwyczaj wynikało to z prowadzenia aktywnego życia zawodowego przez oboje małżonków i wspólnego gromadzenia majątku. W przypadku podziału dokonanego w wyroku rozwodowym do majątku większy wkład wniosło 5 żon (10%) i 6 mężów (12%), natomiast w przypadku podziału dokonanego po rozwodzie, było to 7 żon (14%) i 14 mężów (28%).

Analizując problem zadłużenia małżonków, stwierdzić należy, że w większości badanych spraw rozwodowych brak było informacji, czy w trakcie trwania wspólnoty majątkowej małżonkowie mieli długi – 33 sprawy (66%). Spośród pozostałych małżeństw, co do których można było ustalić ten fakt, zadłużonych było 12 (24%), natomiast 5 (10%) nie miało długów. Inaczej sprawa kształtowała się w podziale dokonanym po rozwodzie przez sąd cywilny. Spośród tych spraw, 26 małżeństw (52%) nie posiadało długów w trakcie trwania wspólnoty majątkowej, 8 małżeństw miało w tym czasie długi (16%), natomiast w aktach 16 spraw brak było informacji na ten temat.

Tabela 5. Informacje na temat składników majątku wspólnego w badanych sprawach

Lp.	podział w wyroku rozwodowym		Co było przedmiotem majątku wspólnego?	podział dokonany po rozwodzie przez sąd cywilny	
	w l.b.	w %		w l.b.	w %
1.	38	76	nieruchomość	37	56,1
2.	12	24	rzeczy ruchome	21	31,8
3.	0	0	inne	8	12,1
	50	100	ogółem*	66	100

* Liczba „ogółem” nie sumuje się do 50 ze względu na to, że w niektórych sprawach było więcej niż jeden przedmiot podziału majątku.

Źródło: Opracowanie własne.

Z tabeli 5 wynika, że w podziale dokonywanym w postępowaniu rozwodowym, najczęściej występującym składnikiem były nieruchomości (38 spraw – 76%).

Często składnikiem podlegającym podziałowi były również rzeczy ruchome (12 spraw – 14%). W podziale dokonany po rozwodzie przez sąd cywilny w 37 sprawach przedmiotem podziału były nieruchomości (56,1%), w 21 sprawach (31,8%) przedmiot podziału stanowiły rzeczy ruchome, natomiast w 8 sprawach (12,1%) dokonywano podziału innych składników, takich jak np. akcje, obligacje czy prawa majątkowe. Oprócz spraw, w których małżonkowie dzielili głównie majątek o znacznej wartości, pojawiły się także takie, gdzie dokonywano podziału rzeczy codziennego użytku o znikomej wartości, takich jak, na przykład, naczynia, drobne elementy dekoracyjne, pościelenie, ręczniki, a nawet kasety VHS i kasety magnetofonowe posiadające w chwili obecnej jedynie wartość emocjonalną.

We wszystkich badanych sprawach, zarówno rozwodowych, jak i dotyczących podziału dokonany po rozwodzie, przeprowadzono dowód z przesłuchania stron. Nie zawsze jednak dochodziło do przeprowadzenia dowodu z przesłuchania obojga małżonków, co spowodowane było ich niepojawieniem się na rozprawie i niereagowaniem na wezwania sądu. Oprócz powyższych jednym z częściej przeprowadzanych był dowód z dokumentu (w sprawach o rozwód – w 28 przypadkach (30,8%), natomiast w sprawach o podział po rozwodzie w 47 przypadkach (28,5%)). Kolejnym, często przeprowadzanym dowodem był dowód z zeznań świadków. Przeprowadzono go w 13 badanych sprawach o rozwód (14,3%) i 39 sprawach o podział majątku po rozwodzie (23,6%). Ponadto w 29 sprawach (17,6%) o podział majątku po rozwodzie przeprowadzono dowód z opinii biegłego. W badanych sprawach rozwodowych nie powoływano biegłych z oczywistego względu, gdyż to doprowadzałoby do przewlekłości postępowania, a regułą – jak wiadomo – jest konsensus.

Wśród badanych małżeństw dokonujących podziału po rozwodzie, 2 z nich (4%) wiedziały o możliwości dokonania podziału w jego trakcie i o to wystąpiły, natomiast sąd oddalił wnioski ze względu na zbyt duży stopień skomplikowania tego podziału. Jedno z małżonków (2%) nie wiedziało o takiej możliwości, natomiast z 47 akt (94%) nie wynikało, czy małżonkowie posiadali taką wiedzę.

Ze względu na charakter podziału majątku wspólnego w postępowaniu rozwodowym, żadne z małżeństw decydujących się na taki podział nie zostało skierowane na mediację. W przypadku podziału dokonany po rozwodzie sąd skierował na mediację jedynie 8 małżeństw (16%). Jednak spośród tych małżeństw jedynie dwa (25%) zawarły ugodę. W obu przypadkach małżonkowie mieli ponad 50 lat, co wskazywać może na większą skłonność do zawarcia ugody przez starszych, bardziej doświadczonych małżonków. W pozostałych sześciu przypadkach (75%) jeden z małżonków nie wyraził zgody na proponowany podział i dlatego mediacja nie przyniosła pozytywnego rezultatu.

Ponadto, jak wynika z badań, różnice są zauważalne także w rodzaju rozstrzygnięcia sądu w sprawie o podział majątku dorobkowego w wyroku rozwodowym

i po rozwodzie. Większość spraw o podział majątku w trakcie rozwodu kończyło się na pierwszej rozprawie (31 spraw – 62%). Odmienne sytuacja ta kształtowała się w przypadku podziału dokonanego po rozwodzie, gdzie największą liczbę stanowiły sprawy, w których podziału dokonano na trzeciej rozprawie lub później (33 sprawy – 66%). Odpowiednio w przypadku podziału w trakcie rozwodu najmniejszy odsetek stanowiły sprawy, w których prawomocny wyrok został wydany na trzeciej lub późniejszej rozprawie (8 spraw – 16%), a w przypadku podziału dokonanego po rozwodzie najmniej licznymi były sprawy kończące się prawomocnym wyrokiem na pierwszej rozprawie (8 spraw – 16%). W obu przypadkach pojawiły się także sprawy, w których sąd pozostawił wniosek o podział majątku bez rozpoznania, jednak stanowiły one znikomą część (podział w trakcie rozwodu – jedna sprawa, podział po rozwodzie – dwie sprawy). W pierwszym przypadku (w procesie o rozwód) do pozostawienia wniosku o podział majątku bez rozpoznania doszło ze względu na zbyt dużą liczbę składników majątku wspólnego, tym samym narażenia postępowania na nadmierną zwłokę, natomiast w drugim (w postępowaniu nieprocesowym) – małżonkowie występowali o podział składników majątku, które mimo ich błędnego przekonania nie wchodziły w skład ich majątku wspólnego i nie podlegały podziałowi.

Tabela 6. Treść rozstrzygnięcia sądu dotyczącego podziału majątku wspólnego w badanych sprawach

Lp.	podział w wyroku rozwodowym		sposób rozstrzygnięcia sądu dotyczące podziału majątku wspólnego	podział dokonany po rozwodzie przez sąd cywilny	
	w l.b.	w %		w l.b.	w %
1.	39	78	podział bez spłat	8	16
2.	10	20	podział ze spłatami	34	68
3.	0	0	podział cywilny	6	12
4.	1	2	nie doszło do podziału	2	4
	50	100	ogółem	50	100

Źródło: Opracowanie własne.

Jedną z ważniejszych kwestii podczas podziału majątku wspólnego jest sposób rozstrzygnięcia sądu. W tabeli 6 zawarto informacje dotyczące właśnie tej kwestii. Podział majątku wspólnego podczas rozwodu najczęściej kończył się podziałem fizycznym, bez spłat (39 spraw – 70%). Kolejnym rodzajem rozstrzygnięcia był podział ze spłatami (10 małżeństw – 20%). W jednej ze spraw nie doszło do podziału

(2%), natomiast żadna ze spraw nie skończyła się podziałem przez sprzedaż majątku. W podziale dokonanym po rozwodzie, najczęściej występującym rozstrzygnięciem był podział ze splatami (34 sprawy – 68%). Podział bez splat wystąpił w 8 badanych sprawach (16%), podział przez sprzedaż majątku i rozdzielenie uzyskanych środków między małżonków orzeczono w 6 sprawach (12%), natomiast w 2 sprawach (4%) nie doszło do podziału, co było wynikiem ustalenia przez sąd, że majątek ten jest majątkiem osobistym jednego z małżonków.

Podsumowanie

Reasumując, przeprowadzone badania pozwoliły na zauważenie wielu istotnych różnic zachodzących pomiędzy podziałem majątku wspólnego w postępowaniu rozwodowym a podziałem dokonanym po rozwodzie przez sąd cywilny. Kwestią, która zdecydowanie różniła wymienione postępowania, była zgodność małżonków co do podziału ich majątku wspólnego. Małżeństwa decydujące się na podział w postępowaniu rozwodowym zazwyczaj dochodziły do porozumienia zdecydowanie szybciej niż małżeństwa dokonujące podziału po rozwodzie, które to często porozumienia nie osiągały w ogóle. Zauważyć można także zdecydowaną dysproporcję między liczbą rozpraw przeprowadzonych w postępowaniu rozwodowym a liczbą rozpraw w postępowaniu dotyczącym podziału majątku wspólnego po rozwodzie, jak również między liczbą zawartych ugód w postępowaniu rozwodowym i po rozwodzie. Strony w badanych sprawach rozwodowych zwykle zgadzały się na proponowany podział. W dwóch sprawach mężowie decydowali się także na zrzeczenie się swojej części na rzecz żony, pod której opieką pozostawały ich małoletnie dzieci. Nie ulega jednak wątpliwości, że sprawy rozwodowe, w których dochodzi do podziału majątku, stanowią jedynie niewielki odsetek wszystkich spraw rozwodowych. Małżonkowie decydują się na to rozwiązanie najczęściej w przypadku, gdy posiadają niewielki majątek wspólny i ich celem nadrzędnym jest jak najszybsze zerwanie wszelkich więzi bądź są w stanie się porozumieć i zaproponować sposób podziału majątku wspólnego, aby ten był możliwy do zrealizowania podczas procesu rozwodowego bez spowodowania nadmiernej zwłoki. Warto zauważyć, że takie działanie małżonków nie tylko pozwala to na zaoszczędzenie czasu, ale także kosztów, które strony muszą ponieść, decydując się na podział majątku w odrębnym postępowaniu po rozwodzie, takich jak koszty sądowe czy opłata za sporządzenie operatu szacunkowego dokonanego przez biegłego. Ponadto do sporządzenia powyższego operatu niezbędne jest zgromadzenie odpowiedniej liczby dowodów potrzebnych do ustalenia faktycznej wartości majątku wspólnego, co niewątpliwie dodatkowo wydłuża postępowanie.

Okazuje się, że małżonkowie oprócz powszechnie praktykowanych sposobów podziału w celu zaoszczędzenia czasu i pieniędzy uciekają się do innych rozwiązań. Przykładem może być jedna spośród badanych spraw, w której małżonkowie po rozwodzie postanowili dokonać samodzielnego podziału bez udziału sądu w drodze umowy. W skład ich majątku wspólnego wchodziło wiele składników, w tym rzeczy ruchome, nieruchomości, przedsiębiorstwo i papiery wartościowe. Ze względu na zachowanie poprawnych relacji między małżonkami, podjęli decyzję o dokonaniu darowizny sumy pieniężnej, stanowiącej część wartości ich majątku dorobkowego przez męża na rzecz żony. Na skutek pogorszenia relacji, mąż dokonał odwołania tejże darowizny, argumentując to działaniem rażącą niewdzięcznością ze strony żony. Tym samym żona zdecydowała o złożeniu wniosku do sądu o podział majątku wspólnego. Postępowanie to wymagało przeprowadzenia wielu dowodów i było bardzo czasochłonne. Sprawa ta jest przykładem świadczącym, jak ważne jest dokonanie podziału zgodnie z procedurami przewidzianymi w obowiązującym prawie. Stosunki między byłymi małżonkami mimo początkowego porozumienia mogą ulegać zmianom ze względu na konfliktogenne sytuacje, jakie wiążą się z rozwodem, takie jak rozliczenia majątkowe czy sprawy dotyczące ich małoletnich dzieci.

Kolejną zauważalną różnicą zachodzącą między badanymi rodzajami spraw było wykształcenie oraz źródło uzyskiwania dochodów małżonków dokonujących podziału. W procesie o rozwód zdecydowana większość małżeństw w badanych sprawach posiadała wykształcenie wyższe – 36 mężów (72%) i 44 żony (88%) oraz osiągała dochody ze stałego zatrudnienia – 35 mężów (70%) i 40 żon (80%). W przypadku podziału majątku po rozwodzie, sytuacja ta kształtowała się w sposób zdecydowanie bardziej zróżnicowany. Mimo iż największą grupę stanowili małżonkowie posiadający wykształcenie wyższe, liczba ta była zdecydowanie niższa niż w przypadku małżonków dokonujących podziału w procesie rozwodowym. Ponadto zdecydowanie większa liczba małżonków niż w postępowaniu rozwodowym uzyskiwała dochody z działalności gospodarczej i emerytury. Dodatkowo sytuacja małżonków w podziale dokonywanym w trakcie rozwodu była lepsza w porównaniu do sytuacji majątkowej małżonków, którzy zdecydowali się na podział majątku po rozwodzie przez sąd cywilny. Pozwala to na sformułowanie wniosku, iż małżonkowie posiadający wykształcenie wyższe, osiągający dochód wyłącznie z własnej działalności zawodowej (a nie przykładowo ze składników majątku wspólnego bądź emerytury czy zasiłku) oraz posiadający dobrą sytuację majątkową są bardziej skłonni do zawarcia ugody. Dzieje się tak zazwyczaj ze względu na możliwość samodzielnego funkcjonowania na podobnym poziomie bez ponoszenia znaczących konsekwencji finansowych związanych z podziałem.

Ponadto aspektem zasługującym na rozważenie jest kwestia postrzegania sposobu podziału majątku przez małżonków. W sytuacji gdy tylko jeden z małżonków osiąga dochody, często wychodzi on z błędnego założenia, iż tym samym przysługują mu większe udziały w majątku wspólnym. Małżonkowie ci, wyrażając taki pogląd, nie uwzględniają wartości, jaką niesie za sobą prowadzenie gospodarstwa domowego i wychowywanie wspólnych, zazwyczaj małoletnich dzieci. Kwestię tę wyraźnie reguluje art. 27 k.r.o., w myśl którego „Oboje małżonkowie obowiązani są, każdy według swych sił oraz swych możliwości zarobkowych i majątkowych, przyczyniać się do zaspokajania potrzeb rodziny, którą przez swój związek założyli. Zadośćuczynienie temu obowiązkowi może polegać także, w całości lub w części, na osobistych staraniach o wychowanie dzieci i na pracy we wspólnym gospodarstwie domowym”. Przykładem takiego postępowania jest jedna spośród badanych spraw dotycząca podziału majątku dorobkowego małżonków po rozwodzie, w której z wnioskiem o podział majątku wystąpił mąż. Małżeństwo posiadało dorosłe, niepełnosprawne dziecko, które od urodzenia wymagało nieustannej opieki. Z tych względów żona zrezygnowała z pracy i całkowicie poświęciła się temu zadaniu. W trakcie trwania małżeństwa jedyną osobą osiągającą dochód był mąż, który podczas licznych wyjazdów i delegacji dopuszczał się zrad, co było główną przyczyną rozwodu orzeczonego z jego winy. Podczas podziału majątku podnosił, iż w trakcie trwania małżeństwa był jedyną osobą osiągającą dochód i przyczyniającą się do zwiększania majątku wspólnego, co uzasadnia jego prawo do większej części zgromadzonego majątku. Z oczywistych względów sąd oddalił jego wniosek o ustalenie nierównych udziałów w majątku wspólnym.

Bibliografia

Literatura

- Czech B., [w:] K. Piasecki (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2011.
- Korzan K., *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1997.
- Nazar M., *Ustawowy ustrój majątkowy – wspólność ustawowa*, [w:] T. Smoczyński (red.), *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, t. 11, wyd. 2, Warszawa 2014.
- Skiepmo K., [w:] J. Ignaczewski (red.), *Komentarz do spraw o podział majątku wspólnego małżonków*, wyd. 1, Warszawa 2013.
- Skowrońska-Bocian E., *Rozliczenia majątkowe małżonków w stosunkach wzajemnych i wobec osób trzecich*, wyd. 4, Warszawa 2006.
- Smoczyński T., *Rozliczenia małżonków względem wierzycieli oraz przy podziale wspólnego majątku*, [w:] T. Smoczyński (red.), *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, t. 11, wyd. 2, Warszawa 2014.

Sokołowski T, *Skutki prawne rozvodu*, Poznań 1996.

Stojanowska W., *Skutki rozvodu*, [w:] T. Smyczyński (red.), *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, t. 11, wyd. 2, Warszawa 2014.

Sychowicz M., *Ustawowy ustrój majątkowy (art. 31–46)*, [w:] K. Piasecki (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2011.

Akty prawne

Ustawa z dnia 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 1964 Nr 43, poz. 296 z późn. zm).

Ustawa z dnia 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2012 r., poz. 788 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 Nr 16, poz. 93).

Ustawa z dnia 6.11.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2008 Nr 220, poz. 1431 z późn. zm).

Orzecznictwo

Uchwała SN z 1978 r., Wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w zakresie orzekania w wyroku rozwodowym o wspólnym mieszkaniu zajmowanym przez małżonków, oraz o dziale majątku wspólnego (art. 58 § 2, 3 i 4 k.r.o.), III CZP 30/77, OSNC 3/1978, poz 39.